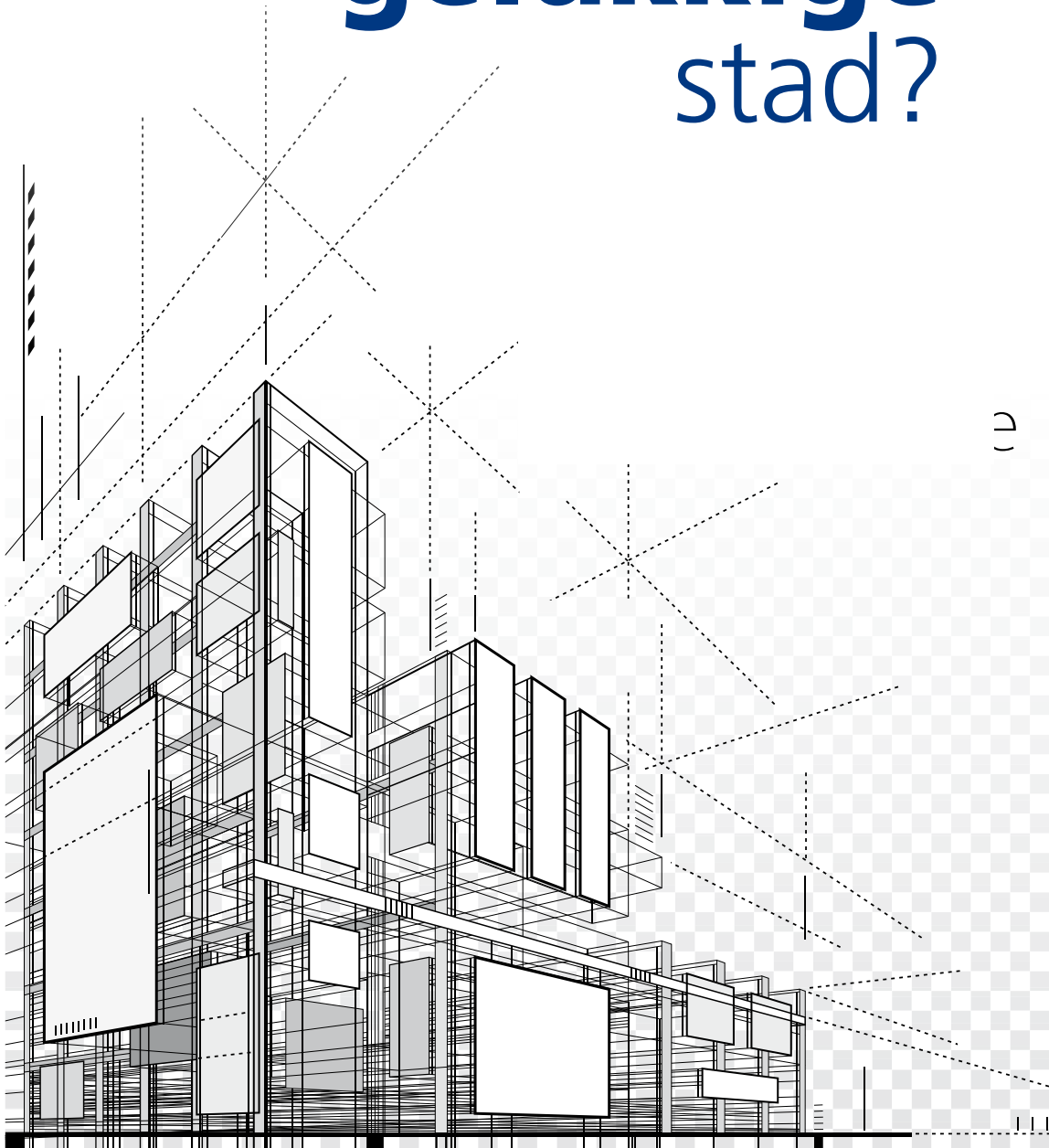

Hoe ontwerp je een gelukkige stad?

Onze steden zijn weer hot, mensen willen er (weer) massaal wonen. En dat is mooi, want het is veel duurzamer om veel mensen dicht bij elkaar te laten wonen; lekker wandelend of op de fiets naar winkels, school, werk, in plaats van al dat heen en weer rijden.

■ Pim van der Ven

Maar dat vraagt wel wat van hoe we die steden dan maken. Het moet meer worden dan een bundeling van huisjes. Als je veel mensen dicht op elkaar wilt laten wonen, is het van belang dat de stad en de gebouwen zo ontworpen zijn, dat mensen er gelukkig (kunnen) wonen. Dat is goed voor die mensen, maar ook voor de stad, en voor de maatschappij.

Zo blijkt uit onderzoek dat woongeluk bijdraagt aan meer sociale cohesie, wat weer zorgt voor vermindering van de eenzaamheid; een steeds groter wordend probleem doordat steeds meer mensen alleen wonen. Het draagt ook bij aan de mogelijkheid om ouderen langer thuis te laten wonen, een belangrijk issue door de toenemende vergrijzing en de bijkomende kosten. Gelukkig zijn blijkt bij te dragen aan vermindering van ziekte(verzuim) en geeft dus lagere ziektekosten. En gelukkige bewoners zijn meer betrokken bewoners; betrokken bij en zorgzaam voor elkaar en voor de stad en de gebouwen.

Dus naast sociologische en emotionele componenten heeft geluk ook een financiële component. Het is dus echt de moeite waard.

Ervaring

Wat is dat dan: een gelukkige stad? Ik ervaar dagelijks wat een woongebouw voor je kan doen. Het appartementengebouw op de Wilhelminapier in Rotterdam waar ik woon, heeft een gezamenlijke wellness, een gezamenlijk groen

dakterras met lekkere deckchairs, en een mooie royale entree met portier. Kortom, plekken waar ik mijn burens kan ontmoeten en een praatje met ze kan maken. Waar ik gemeenschappelijkheid kan voelen. En dat draagt bij aan mijn geluk.

En ook de wijk Cool – waar mijn vriendin woont – heeft dat effect op haar en op mij. Het is multicultureel, een mooie mix van arm en welgesteld, vrij dichtbevolkt. Het is echt stedelijk, maar ook vriendelijk:

- door het groen in de straten: de geveltuintjes, bomen, met de buurt versierde plantenbakken aan de gevels, grasstroken tussen straat en een meanderend watertje waar mensen op bankjes zitten.
- door de gedeelde plekken in de buurt, zoals het grote schoolplein dat na schooltijd wordt gebruikt door kinderen, tieners en volwassenen uit de buurt om te zitten, voetballen, basketballen, te lummelen, kletsen, enzovoort: een echte gedeelde plek. Of het openbaar toegankelijke hofje met groen en speeltoestellen.
- door het gevoel van verbondenheid: de bewoners die elkaar op straat groeten, de ondernemers en kunstenaars in en rondom de populaire uitgaansstraat Witte de With die elkaar kennen, de eigenaars van de kleine multiculturele mannenkapperszaak die als buurtvaders fungeren en met iedereen een praatje maken. De nabijgelegen school die contact onderhoudt met omliggende culturele instellingen, sportverenigingen, horeca, en zelfs brand-

weer en ambulance (die bijdragen aan Halloween en het sinterklaasfeest). Zelfs de semi-zwervers die alle ondernemers handjes helpen en alle bewoners kennen en groeten, dragen bij aan het gevoel van verbondenheid.

- door de fijne mix van oude en nieuwe gebouwen.

Het lijkt een Rotterdamse versie van de wijk waarin de bekende stadssocioloog Jane Jacobs woonde in de zestiger jaren: Greenwich Village, New York. Zij verzette zich indertijd sterk tegen de plannen deze wijk te 'moderniseren', zoals dat werd genoemd, maar wat in de praktijk betekende dat de stedelijke kleinschaligheid werd vervangen door anonieme grootschaligheid. Zij heeft toen uitgebreid beschreven wat Greenwich Village zo'n bijzondere, gelukkige, stadswijk maakte:

- 'eyes on the street', bewoners op 'eye level',
- korte blokken, zodat de looplijnen in de stad kort blijven,
- levendige en publieke plinten met verschillende functies,
- mengeling van oude en nieuwe gebouwen.

Een gelukkige stad is feitelijk een optelsom van gelukkige eenheden: een gelukkig gebouw, een gelukkige buurt, een gelukkige wijk. Waar moeten die eenheden dan aan voldoen om bij te dragen aan het geluk van zijn bewoners?

Gelukkige Gebouwen Test

Mijn architectenbureau stelt het thema 'geluk' centraal in onze kijk op het vak. "Gezonde gebouwen voor gelukkige mensen", noemen we dat. De kennis hierover halen we uit onze eigen praktijkervaring, gesprekken met deskundigen en kennisinstellingen van binnen en buiten ons vakgebied en eigen onderzoek.

Zo zijn we recentelijk begonnen met de ontwikkeling van een Gelukkige Gebouwen Test (GGT). We vroegen deelnemers welke factoren positieve of negatieve invloed hebben op het ervaren woon- en leefgeluk. Hieruit kwamen drie kenmerkende factoren naar voren. Om bij te dragen aan het geluk van mensen, is het belangrijk om gebieden en gebouwen te maken die:

- mensen zich met elkaar *verbonden* doen voelen: een community creëren, ruimte geven voor meer dan wonen alleen, trots creëren.
- die mensen helpen *gezond* te leven: groen inclusief bouwen, goed binnenklimaat, beweging bewoners stimuleren, en relevante 'well-criteria' meenemen.
- de bewoners *invloed* geven op hun leefomstandigheden: invloed op het ontwerp-proces, woningen veranderbaar maken, bewoners betrekken bij het beheer.

Ontwikkeling

Op de vraag hoe mensen gelukkig te laten wonen, antwoordt Hans Thijssen, hoogleraar

Een gelukkige stad is feitelijk een optelsom van gelukkige eenheden: een gelukkig gebouw, een gelukkige buurt, een gelukkige wijk

filosofie aan de Radboud Universiteit Nijmegen en oprichter van het Platform voor Geluk, dat geluk twee componenten kent: de omstandigheden waaronder je leeft, en hoe je omgaat met die omstandigheden.

Als ontwerpers en ontwikkelaars van steden kunnen we niet zoveel doen aan hoe bewoners omgaan met hun omstandigheden, maar we kunnen die omstandigheden wel zo goed mogelijk ontwerpen. Thijssen benoemt een drietal elementen die bijdragen aan goede omstandigheden voor een gelukkige stad:

- sociale relaties (betrokkenheid bij je omgeving en verbondenheid daarmee); het voorkomen van eenzaamheid,
- autonomie (invloed hebben op je omgeving, zowel in je woon- als werkomgeving),
- gezondheid.

Gedragspsycholoog, geluksexpert en wetenschapper Roos Dohmen van het Happiness Lab werkt met vier determinanten: autonomie, gezondheid, verbondenheid en betekenis. Dit vertaalt zij naar de volgende heldere handvatten voor het bouwen voor gelukkige bewoners:

- Creëer *mixed cities* met ontmoetingsplekken, ook om eenzaamheid te voorkomen.
- Maak een groene omgeving en groene gebouwen; dit levert tot 8% meer vastgoedwaarde op, blijkt uit onderzoek.
- Creëer een veilige omgeving en voorkom verloedering.
- Zet *'nudging'* in: geef mensen subtiel en op een positieve manier een duwtje in de goede richting.

De opleiding Beyond Smart Cities van het MIT in Boston houdt een juiste mix van diversiteit, densiteit en nabijheid als voorwaardelijk voor een goede stad, oftewel:

- veel functies, maar ook veel verschillende soorten bewonersgroepen door elkaar,
- in een hoge stedelijke dichtheid,
- op korte afstand zodat je graag loopt, fietst en de autobehoeft afneemt.

Programma van eisen

Al deze inzichten verwerken we in samenwerking met een vastgoedbelegger in een geluksprogramma van eisen, zodat deze geluk bevorderende aspecten niet optioneel blijven, maar integraal onderdeel gaan uitmaken van de ontwikkeling en bouw van complexen en steden. De morfologische kaart van geluk die we daarbij aan het ontwikkelen zijn, biedt hierbij een overzicht van alle mogelijke ontwerp-middelen, zodat ook partijen die nog niet thuis zijn in deze materie, eenvoudig kunnen aanhaken.

Belangrijke elementen hierin zijn:

- Verbondenheid op gebouwniveau: plekken voor ontmoeting in gebouwen. Heb hierbij aandacht voor daadwerkelijke gebruikspatronen en functioneren.
- Verbondenheid op gebiedsniveau: gebieden en gebouwen ontwerpen op lopen en fietsen. Minder ruimte voor auto's en meer voor gemeenschappelijkheid in de openbare ruimte.
- Invloed tijdens ontwerpfase: in gezamenlijkheid werken aan plannen gebaseerd op de kennis en wensen van velen, ook tegenstanders.
- Invloed tijdens gebruik: mensen invloed geven op hun woning en bied flexibiliteit, veranderbaarheid.
- Gezonde gebouwen: groen op en in gebouwen, veel hout, fijnstoffilters, dampopen gevels, enzovoort.
- Gezonde gebruikers: gebouwen waarin lopen (en sporten) gestimuleerd wordt en die bijvoorbeeld goed slapen ondersteunen.

Bij oplevering en vijf jaar na het opleveren van een project, zullen we in gesprek gaan met bewoners om te horen of wat we bedacht hadden werkt, en te leren van hun gebruikservaringen. Wat is voor hen belangrijk in een 'gelukkige stad' en een 'gelukkig gebouw' en hoe kunnen we daar nog beter op ontwerpen?

Praktijk

Toch verloopt het ontwerpen en inrichten van gezonde gebouwen voor gelukkige mensen in de praktijk maar moeizaam. Wij lopen bij de toepassing van dit denken in projecten vaak aan tegen zichtbare en onzichtbare grenzen.

Het verdienmodel in de bouwwereld werkt daar ook niet in mee. Gebouwen worden te vaak gerealiseerd met name op basis van financiële en technische modellen; duidelijk gericht op winst en minder op waarde. Maar maken dergelijke gebouwen mensen ook gelukkig? Leiden ze tot gelukkige steden?

Welzijn van de bewoners en hun geluk zouden een integraal onderdeel moeten zijn van de programma's van eisen bij gebouwen. Soms kost dat op de korte termijn geld. Maar het levert op de lange termijn waarde op.

Tot slot

Het belang van een gelukkige stad is groot, zoveel is wel duidelijk. Het mooie is dat het zowel welzijnswaarde (verbondenheid, invloed en gezondheid) geeft als financiële waarde. Het denken in de bouw is echter nog teveel ambachtelijk en gericht op risicomijding. En hoe logisch dit ook is, het maakt innoveren erg lastig. Her en der verschijnen gelukkig wel gebouwen die aan de wensen van gelukkige gebouwen voldoen, maar het is nog moeilijk herhaalbaar en opschaalbaar. Een complex probleem, maar de moeite waard om aan te pakken. ■

Ir. Pim van der Ven is eigenaar van architectenbureau Juli Ontwerp met als motto: *"Architecture is about people, not just about bricks."* Van der Ven richtte zijn eerste bureau in 1993 op en in de loop der jaren is zijn aandacht verlegd van gebouwen naar gebruikers. Juli werkt hierbij graag met codesign en zet in op duurzaamheidsthema's als geluk en gezondheid.
www.juliontwerp.eu